

Pavadinimas: „Išgyvenusieji Holokaustą: Mašos Feinštein ir rabino Dovidio Lifšitzo gyvenimo keliai“

Autoriai: Arūnė Vaičiūnaitė Levuskinienė (LT), Jakub Niewinski (PL)

Patarėjas pedagoginiais klausimais: Renata Ozorlic Dominic

Patarėjas istoriniais klausimais: Philippe Boukara

Trukmė: 2 mokyklinės pamokos (90 minučių)

Amžiaus indikacija ir vieta mokymo programoje (tikslinė grupė):

Šalis	Lietuva	Lenkija
Tikslinė grupė / amžiaus indikacija	15–17 m.	14–18 m.
Vieta mokymo programoje	II–IV (10–12 klasės) Istorija, anglų k., etika Rugsėjo 23 d. paminėjimas (Lietuvos Žydų genocido aukų atminimo diena) Sausio 27 d. paminėjimas (Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena)	Pagrindinės mokyklos 8-a klasė: etika, istorija, klasės valandėlė, anglų k. Gimnazijos 1–4 klasės: etika, istorija ir dabartiniai laikai, klasės valandėlė Sausio 27 d. paminėjimas (Tarptautinė Holokausto aukų atminimo diena) ir (arba) Balandžio 19 d. paminėjimas (Varšuvos geto sukilimo diena)

Mokymo tikslai (Ko siekiame šiuo mokomuoju užsiėmimu?):

Pasitelkiant įvairius istorinius šaltinius ir mokymosi bendradarbiaujant modelius, mokiniai įgis naujų žinių ir gilesnio supratimo apie Žydų gyvenimą Lietuvos ir Lenkijos teritorijose Antrojo pasaulinio karo metu ir po jo. Tyrinėdami dviejų Holokaustą išgyvenusių žmonių, Mašos Feinštein ir Dovidio Lifšitzo, gyvenimus ir likimus jie supras, kaip sunku priimti sprendimus kritinėmis ir pavojingomis aplinkybėmis, turint labai mažai laiko apsispręsti arba jo neturint visai. Taip pat jie sužinos apie drąsius poelgius žmonių, kurie rizikavo savo gyvybe, kad išgelbėtų kito žmogaus gyvybę ar brangiausią savo tautos paveldą ir tapatybę.

Mokymosi rezultatai (Ką mokiniai sužinos ir ką gebės atlikti dalyvavę šiame mokomajame užsiėmime?)

Mokiniai gebės:

- apibrėžti antisemitizmo, geto, holokausto sąvokas;
- paaiškinti, kokie veiksniai lėmė žydų persekiojimą, trėmimą ir žudymą;
- suprasti, kaip praeities įvykiai veikia individo tapatybę, būsimą ir dabartinį gyvenimą;

- ugdyti empatiją kitiems;
- suprasti, kad reikia priimti skirtingus žmones, turinčius skirtingą tapatumą.

Pagrindimas:

- **temos pasirinkimo paaiškinimas:**

Dviejų Holokaustą išgyvenusių žmonių – Mašos Feinsteina ir Dovidą Lifšitzo – gyvenimų ir likimų tyrimai aktualūs ir Lietuvai, ir Lenkijai, mokytojams ir mokiniams, bei plačiai visuomenei. Jų gyvenimo keliai liudija apie dėl nacių antisemitinės ideologijos žydų patirtus sunkumus ir terorą bei nacių tikslą išžudyti visus Europos žydus, sunaikinti jų bendruomenes ir išnaikinti jų papročius bei kultūros paveldą. Individualūs liudijimai buvo atrinkti siekiant, kad mokiniai galėtų per asmeninio gyvenimo įžvalgą apmąstyti istorinius įvykius ir šių istorinių įvykių pasekmes asmenims, bendruomenėms ir tautoms bei gyvenimui po Holokausto.

- **mokinių išankstinės žinios, reikalingos šiai temai:**

Prieš atliekant šį mokomąjį užsiėmimą su mokiniais, rekomenduojama klasėje išnagrinėti pagrindines nacistinės Vokietijos ypatybes ir pagrindinius Antrojo pasaulinio karo istorinius įvykius Europos kontekste.

Pagrindinis klausimas. Kaip žydų persekiojimas Antrojo pasaulinio karo metu paveikė žmonių gyvenimus ir likimus?

1 pamoka (45 min.)

Pastaba mokytojui. Mokomasis užsiėmimas pradedamas perskaitant tris trumpas pastraipas, kuriomis suteikiamas platesnis istorinis ir socialinis kontekstas Holokaustą išgyvenusių žmonių Mašos Feinsteina ir Dovidą Lifšitzo asmeninėms gyvenimo istorijoms.

Įvadas – istorinis ir socialinis kontekstas (15 min.)

1933 m. Hitleris ir nacių partija perėmė politinę valdžią Vokietijoje. Hitleris žydus laikė blogio, t. y. ligų, socialinės neteisybės, kultūrinio nuosmukio, kapitalizmo ir ypač komunizmo, šaltiniu. Antisemitizmas, neapykanta žydams, tapo vyraujančia Trečiojo Reicho ideologija. Netrukus buvo įvesti prieš žydus nukreipti įstatymai: žydai buvo pažymėti Dovydo žvaigžde, atskirti nuo ne žydų tautybės žmonių, negalėjo įgyti profesijos ir studijuoti. Žydų verslus ir turtą paėmė valstybė. Žydų vaikams buvo draudžiama lankyti mokyklą, visi žydai buvo viešai žeminami ir prieš juos buvo smurtauojama.

Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, 1939 m. rugsėjį Vokietijai užpuolus Lenkiją, o vėliau ir kitas Europos šalis, prasidėjo žydų persekiojimas vokiečių okupuotose teritorijose. Pirmiausia jie buvo iškeldinti iš savo būstų ir išstremti į getus – uždarus ir saugomus rajonus, kuriuose vokiečiai atskyrė žydus nuo kitų gyventojų. Didžiausiame Europoje gete, Varšuvos gete, vienu laikotarpiu 1941 m. buvo per 400 tūkst. žydų. Daugelis mirė nuo ligų ir bado.

Į Lietuvą naciai atėjo 1941 m. birželį. Gana greitai žydai buvo išsiųsti į getus, tačiau 2–3 metus veikė tik 3 getai (Vilniaus, Kauno ir Šiaulių), nes nedideli getai buvo likviduoti per kelias savaites ar mėnesius. Lietuvos žydai iš mažų miestelių buvo šaudomi nuo 1941 m. liepos mėn. iki 1941 m. gruodžio mėn. 1941 m. rugsėjo 6 d. buvo įkurtas Vilniaus getas, kuriame buvo kalinama apie 40 tūkst. žydų.

Klausimai mokiniams:

1. Kaip naciai elgėsi su žydais ir kodėl?
2. Kodėl žydai buvo perkelti į getus?
3. Kaip atrodė gyvenimas getuose?

1 užduotis. Mokinių grupinis darbas (25 min.)

Dvi gyvenimo istorijos – Maša Feinstein ir Dovidas Lifshitzas

Pastaba mokytojui. Suskirstykite mokinius darbui nedidelėse grupėse – mokinių skaičius grupėje priklauso nuo mokinių skaičiaus klasėje arba pamokoje. Geriausia, kad kiekvienoje grupėje būtų iki 6 mokinių. Tai reiškia, kad, priklausomai nuo mokinių skaičiaus, dvi ar trys grupės dirbs su Mašos Feinstein istorija ir kitos dvi ar trys grupės – su Dovidą Lifshitzo istorija. Kurdami grupes naudosime dvi Mašos nuotraukas (po 6 kiekvienos nuotraukos kopijas) ir dvi Dovidą nuotraukas (taip pat po 6 kiekvienos nuotraukos kopijas). Mokiniai, atsitiktinai pasirinkę (arba savo aplankuose radę) atskiras Mašos ar Dovidą nuotraukas, pagal jas sudarys nedideles grupes. Per šią veiklos dalį pradėsime dirbti su nuotraukomis – suasmeninsime istoriją.

1 priede rasite 4 nuotraukas, kurias naudosite formuojant grupes. Pateikite nuotraukas mokiniams be paaiškinimo, kas jose pavaizduota. **2 ir 3 prieduose** rasite nuotraukas kartu su 1 ir 2 tekstais.

Užduotis mokiniams – sukurti pagrindinių įvykių laiko juostą skaitmeniniu (pvz., „Sutori“) arba plakato formatu, kuris vėliau būtų rodomas klasėje, kad visi galėtų šią laiko juostą pamatyti (ir vadovautis 2 pamokoje).

Klausimai mokiniams:

1. Perskaitykite Mašos / Dovidą gyvenimo istoriją ir savo grupėje susitarkite, kokie būtų pagrindiniai 5 įvykiai jų gyvenime.
2. Kas turėjo lemiamos reikšmės jiems išsigelbstint nuo mirties?
3. Kaip karas paveikė Mašos / Dovidą gyvenimus?
4. Kaip apibūdintumėte Mašos / Dovidą tapatumą?
5. Kokią vertę jums turi Mašos / Dovidą likimai?

1 tekstas. Mašos Feinšteino gyvenimo istorija

Gyvenimas prieš karą

Maša Feinšteino gimė 1939 m. gruodžio 26 d. Vilniuje, teisininkų šeimoje. Ji buvo pirmasis ir vienintelis Jakubo Abramowicziaus Fajnszteino ir Chanos Nasielewnos Feinšteino (mergautinė pavardė – Zusmanowicz) vaikas. Jos tėvas gimė Vilniuje 1908 m. vasario 27 d., Vilniaus Stefano Batoro universitete įgijo teisininko išsilavinimą. Šeima gyveno prabangiame turtingų žydų rajone adresu Zawalna g. 15. Daugiabutis vis dar tebestovi. Ten gyveno ir jos seneliai Abramus Feinšteinas Danielewiczius ir Ida Feinšteino Szepsielew. Jie turėjo biurą, siūlantį redagavimo ir vertimo paslaugas. Jos aukle buvo pasamdyta lenkė Stanisława Butkiewicz.

Nauja tapatybė

1941 m. birželį šeima buvo išstremta į Vilniaus getą. Jos motina, priversta dirbti ne geto teritorijoje ir laukdama mirties, nuvežė dukrą į sutartą vietą ir perdavė auklei. Tai buvo 1941 m. spalį. Auklė suteikė Mašai savo pavardę ir šiek tiek pakeitė jos gimimo datą. Nuo to laiko Maša tapo Marysia Butkiewicz, gimusia 1939 m. gegužės 12 d. Vilniuje. Po buvimo gete ji labai sirgo. Jos auklė įdėjo daug pastangų, kad pastatytų ją ant kojų. Jos daug slapstėsi ir bėgo, iš pradžių pas auklės brolių Vilniuje, vėliau pas pusseserę Niemenczyn netoli Vilniaus, kur išbuvo iki karo pabaigos. Jos šeima buvo nužudyta Paneriuose, netoli Vilniaus.

Po karo

Po karo, 1946 m., ji su aukle gyvuliniu vagonu, vežusiu karves, arklius, vištas ir šunis, išvyko į Lenkiją. Kiekviename vagone buvo kelios šeimos. Buvo labai daug žmonių ir labai karšta. Jai stipriai kraujavo iš nosies. Visi buvusieji šalia stengėsi padėti sustabdyti šį kraujavimą. Jos buvo paskirtos į Ungurą Olštyno srityje. Miestelis buvo visiškai sunaikintas. Vieninteliai išlikę namai buvo pakraštyje, ir jos persikėlė į vieną iš jų. Marija niekada negrįžo prie savo žydiško vardo Masza ir pavardės Fajnshtein. Auklė ją pakrikštijo ir augino kaip katalikę. Marija pradėjo lankyti mokyklą 1947 m., ji buvo mažiausias vaikas klasėje. Vis dėlto, ji buvo tokia gera mokinė, kad po pirmos klasės ją buvo nuspręsta perkelti iškart į trečią klasę. Mokytis jai buvo džiaugsmas, mokykloje jai sekėsi nepaprastai gerai. 1957 m. ji išlaikė mokyklos brandos egzaminą ir iškart pradėjo dirbti buhalterijos srityje, kuo užsiėmė ir visą gyvenimą. Už pirmąjį atlyginimą ji nupirko auklei spalvingą suknelės audinį, sumokėjo siuvėjai, o likusią dalį sudėjo į bendrą fondą „gyvenimui“.

Sava šeima

1957 m., būdama 19 metų, susituokė katalikų bažnyčioje ir su aukle išvyko į Žaganį, kur gyveno jos vyras. Ji turi tris vaikus ir keturis anūkus. Auklė padėjo auginti visus jos vaikus. 1981 m. jie persikėlė į Zelioną Gurą. Auklė išbuvo su ja iki savo dienų pabaigos, tai yra 1990 m. Po mirties 1992 m. auklė buvo apdovanota „Pasaulio tautų teisuolio“ medaliu. 2003 m. liepos mėn. mirė Mašos vyras.

Šaltinis: <https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

2 tekstas: Dovidas Lifshitzo gyvenimo istorija

Istorija verta filmo scenarijaus apie išmintį, gyvenimą, drąsą, tragediją, išlikimą ir buvimą pavyzdžiu kitiems

Gyvenimas prieš karą

Dovidas Lifshitzas gimė 1906 m. Minske Yaakovo ir Itel Lifshitzų šeimoje. Jis turėjo keturias seseris, iš kurių trys prieš karą išvyko į Palestiną, ir tris brolius, iš kurių du išvyko į Rusiją.

Labai anksti jis buvo pripažintas „illui“ – vaiku vunderkindu Žydų studijose. Būdamas 12 metų jis kartu redagavo Biblijos komentarų tomą. Jo žmona Cipa Joselevitz gimė 1906 m. Žasliuose, Lietuvoje. Kai reb Dovidui buvo 24 metai, rav Yosefas Yoselowitzas, Suvalkų miesto rov, paprašė rav Eliezerio Yehudos Finkelio padėti surasti jaunikį (*shidduch*) jo vienintelei dukrai Tzipporahai Chavai. Tais laikais labai retai jaunas vyras, sulaukęs 24 metų, tuokdavosi, ypač Myro ješivoje, tačiau roš ješiva manė, kad reb Dovidas tiktų Suvalkų rabino dukrai, todėl jis nedvejodamas pasiūlė *shidduch*. Jiedu susituokė 5693 m. (1933 m.) Češvano mėn. Vestuvėse dalyvavo daugelis garsiausių to meto Lenkijos rabinų („*Rabbonim*“). Praėjus vos dvejiems metams po reb Dovidą vestuvių, mirė jo uošvis ir reb Dovidas jį pakeitė kaip Suvalkų rov. Oficialiam reb Dovidą paskyrimui į šias pareigas pritarė ne kas kitas, o neabejotinas to meto Lietuvos Žydų lyderis rav Chaimas Ozeris Grodzenskis. Jis taip pat tapo Vilniaus rov, kai praėjus dvejiems metams po santuokos mirė Ch. O. Grodzensko uošvis ir Vilniaus bendruomenė paprašė užimti jo vietą. Taigi jis tapo pagrindiniu Vilniaus rabinu būdamas vos 22 m. Jį iškart priėmė visi vyresni rabinai. Kai Žmonės metė pastabą: „Bet jis toks jaunas tokioms aukštoms pareigoms“, Ch. O. Grodzinskis humoristiškai atrėžė: „Nesijaudinkit, tai tik laikina dėmelė. Su laiku ją įveiksiu“. Dovidas buvo Suvalkų miesto rabinu nuo 1935 iki 1939 m., o prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, jiedu su Cipa turėjo dvi dukteris, septynių mėnesių Avivit Rashel ir penkerių metų Shulamit.

Išlikimas nuo 1939 m. iki 1940 m.

1939 m. vokiečiams įžengus į Suvalkus, reb Dovidas buvo iškvietas į gestapo būstinę. Atvykęs ten su iškilų bendruomenės narių delegacija, jis manė esant tinkama pasakyti keletą žodžių, primenančių gerus santykius tarp vokiečių kareivių ir Suvalkų Žydų per Pirmąjį pasaulinį karą. Už tai jis gavo antausį nuo gestapo komendanto, kuris atvėrė jam akis dėl to, su kuo jie dabar susidūrė. 1939 m. gestapo agentai įsakė rabinui Lifshitzui nutraukti košerinį skerdimą ir uždaryti sinagogas bei mokyklas. Rabinas Lifshitzas ir kiti bendruomenės lyderiai paslėpė miesto Toros ritinius, bijodami galimo konfiskavimo. 1939 m. lapkritį vokiečiai įsakė visiems Žydams palikti miestą. Reb Dovidas nenumaldomai stengėsi padėti savo miestiečiams pabėgti per Lenkijos sieną į Lietuvą, jų vardu į pagalbą pasitelkdamas Litos (Lietuvos) Žydus, kad būtų užtikrintas saugus prieglobstis apie 3 tūkst. Suvalkų gyventojų. Daugelis pabėgo, ypač į netoliese esantį Lietuvos miestelį Kalvariją, likusieji vėliau buvo išstremti.

1939 m. lapkritį rabinas Lifshitzas, jausdamas pareigą pasilikti, arkliu kinkytu vežimu išsiuntė žmoną, uošvę ir dukras. Vienoje vietoje slaptai kertant sieną kūdikis pradėjo verkti ir pasieniečiai pradėjo šaudyti. Nuo šūvių tragiškai žuvo penkių mėnesių reb Dovidą dukra, o jo žmona ir uošvė buvo sučiuptos Lietuvos policijos ir grąžintos vokiečiams. Vyresnioji reb Dovidą dukra buvo atskirta nuo mamos ir močiutės ir kažkaip atsidūrė Kalvarijoje, Lietuvos mieste, kuriame jau gyveno 1000 Žydų. Cipa grįžo į Suvalkus palaidoti kūdikio, o po kelių dienų grįžo ir jos mama.

Bandymas išgelbėti save, kitus ir vertybes

Sėkmingai su šeima pabėgęs į Kalvariją Dovidas padėjo gelbėti Suvalkuose likusius Žydus ir į Kalvariją nugabenti šešiasdešimt Toros ritinių. Iš Kalvarijos Lifshitzų šeima išvyko gyventi į Slabodką, Kauno pakraštyje. Sovietams okupavus Lietuvą, jie pradėjo ieškoti būdų išvykti iš šalies. Dovidas 1940 m. liepos 27 d. gavo Kiurasao vizą iš Nyderlandų konsulato. Jis taip pat gavo Amerikos vizą, nes buvo įtrauktas į Valstybės departamentui pateiktą iškilų rabinų sąrašą. Be to, jam buvo suteiktas leidimas

imigruoti į Palestiną. Gavus sovietų išvykimo vizas, D. Lifshitzas 1941 m. vasario 5 d. nusipirko bilietus į Vladivostoką. Jie pradėjo keliauti iš Maskvos, kur 1941 m. kovo mėn. gavo Japonijos tranzitines vizas, taip pat 1941 m. kovo 21 d. Didžiosios Britanijos konsulate Maskvoje jiems buvo pratęsta Palestinos viza. Nors jie bandė gauti reikalingas vizas, kad Cipos mama galėtų išvykti iš Kauno ir prisijungti prie jų, to padaryti jiems nepavyko. 1941 m. spalį ji buvo nušauta per sušaudymą netoli Kauno. Šeima keliavo per Rusiją ir 1941 m. gegužės 15 d. iš Kobės į San Franciską išplaukė laivu „Tatuta Maru“. Vėliau jie susilaukė dar dviejų dukterų, vardais Chaya ir Sara Itel, kurios jau gimė Jungtinėse Amerikos Valstijose. Dovidio tėvai Yaakovas ir Itel Lifshitzai, jo sesuo Miriam ir brolis Abraomas bei jo žmona Lena ir du vaikai vėliau buvo deportuoti iš Gardino geto ir nužudyti Treblinkoje (1943 m.). Dauguma Cipos šeimos taip pat žuvo per Holokaustą.

Šaltiniai: [Rav Dovid- bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\)](#); [Ated Bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

Žodynėlis

Reb: šiame kontekste paprasčiausiai „ponas“

Rov: pagrindinis miesto rabinas

Rav: rabinas

Schidduch: rasti nuotaką jaunikiui

Ješiva: aukštesnioji religinių studijų mokykla

Roš ješiva: ješivos vadovas

Rabbonim: rabinai

Šalom: „Shalom“ tarimas jidiš kalba, reiškiantis „taika“

Machlokes: prieštaros ir nesutarimai

Suwalk: Suvalkų pavadinimas jidiš kalba

1 pamokos išvada (5 min.)

Pastaba mokytojui. Svarbiausių Mašos Feinsteino ir Dovidio Lifshitzo gyvenimo įvykių laiko juostos kartu su atsakymais į 1 užduoties klausimus pateikiant plakatus, kuriuos sukūrė 4 mokinių grupės, pakabinamos klasėje, kad visi galėtų matyti (ir vadovautis 2 pamokoje). Mokiniai turi 5 minutes apeiti klasę ir pamatyti, ką nuveikė kitos grupės. Arba, jei pamoka vyksta internetu, įvykių laiko juosta ir mokinių atsakymai pateikiami skaitmeniniu formatu ir yra naudojami 2-os pamokos metu.

2 pamoka (45 min.)

Pastaba mokytojui. Mokiniai toliau dirba savo pradinėse nedidelėse grupėse. Išdalinkite jiems papildomą medžiagą atsižvelgiant į asmenį, kurį jie pasirinko darbui. Jiems atiteks du Dovidio ir Mašos pokario istorijos fragmentai ir dabartinės nuotraukos. Naudokite **4 priede** pateiktas Mašos **nuotraukas** ir **5 priede** pateiktas Dovidio **nuotraukas**.

2 užduotis. Mokinių grupinis darbas (15 min.)

Klausimai mokiniams:

1. Kaip atrodė Dovidio ir Mašos gyvenimas po karo?
2. Kuri teksto dalis jums paliko didžiausią įspūdį ir kodėl? Kuri nuotraukos dalis, jūsų nuomone, yra svarbiausia ir kodėl?
3. Kas jiems buvo svarbu?
4. Kokią žinutę neša Mašos ir Dovidio istorijos?

3 tekstas. Maša Feinstein: po šešiasdešimt penkių metų ir dabar [pasakojimo dalis ir nuotraukos]

I dalis

Tai, kas įvyko 2006 m., galima laikyti atsitiktinumu, Apvaizdos ranka ar tiesiog stebuklu. 2006 m. birželį užsiregistravau kelionei į Izraelį, kuri turėjo vykti nuo 2006 m. spalio 27 d. iki lapkričio 7 d. Kelionės išvakarėse sulaukiau telefono skambučio.

Mergina iš Varšuvos, vardu Mariana Hozowska, manęs paklausė:

– Ar kalbu su Marija Kowalska?

– Taip. –

Ar jūs esate Maša Fajnsztejn?

– Taip.

– Ar ieškojote savo šeimos narių internete?

– Ne, nes visa mano šeima buvo gete ir Žuvo Panerių kaime, netoli Vilniaus. Ieškau tik žmonių, kurie pažinojo mano tėvus ir galėtų ką nors apie juos papasakoti.

– Tai jūs nenorite ieškoti savo šeimos? – mergina atrodė nusivylusi.

– Kad neturiu ko ieškoti, jų visų nebėra.

– Na, galiu pasakyti, kad turite tetą. Ji gyvena Haifoje.

Buvau priblokšta. Palyginome visus duomenis ir padarėme išvadą, kad Dina Fajnsztejn Szulowicz yra mano teta. Ji buvo pateikusi Jad Vašeme dokumentus, kuriuose aprašoma, kada ir kaip Žuvo mūsų šeimos nariai.

– Ar greitai ketinate apsilankyti Varšuvoje? – paklausė Mariana Hozowska. –

Kodėl klausiate? Rytoj būsiu Varšuvoje, nes vykstau į Izraelį!

– Puiku, susitikime centrinėje stotyje. Parodysiu daugiau informacijos apie jūsų tetą.

Kitą dieną susitikome Varšuvoje. Paaiškėjo, kad mano teta mirusi, bet ji turėjo dukterį. Tuo metu apie ją nieko nežinojome. Daviau Marianai savo sūnaus interneto svetainės Lenkijoje adresą.

II dalis

Mano kelionė įpusėjusi. Keliaujame po Izraelio miestus. Draugas paskolino savo mobiliųjį telefoną, į kurį gaunu Žinutes, kad rasta tetos dukra ir anūkas. Jis yra IT specialistas ir nori palaikyti ryšį su mano šeima Lenkijoje. Jo vardas Ohad Izrael. Mes prie Negyvosios jūros. Labai vėlus vakaras. Atsiliepiu į moters iš Izraelio, kuri atkuria šeimų ryšius, skambutį. Ji kalba angliškai. Mano draugas verčia, kad jie rado mano dėdę, gyvenantį netoli Tel Avivo, ir mano tetą, gyvenančią Haifoje, ir jie abu nori su manimi dabar pasikalbėti. Žinoma, jie kalba lenkiškai.

Skambina mano dėdė..

– Ar kalbu su Marija Kowalska?

– Taip, su ja.

– Ar jūs Maša Fajnsztejn?

– Taip.

– Sveika mieloji Mašeńka, čia Danielis Fajnstejn.

Abu verkiame. Nepamenu, apie ką kalbėjomės. Mano dėdė norėjo man vienu sakiniu papasakoti, kas atsitiko per šešiasdešimt penkerius metus, o aš jam uždaviau klausimus apie šešiasdešimt penkerius gyvenimo atskirtyje metus. Paskutinį kartą dėdė mane matė gete. Man tada buvo 2 metai. Kitą dieną jis atvyko prie Negyvosios jūros. Viešbutyje jam buvo pasakyta, kad aš išėjau į paplūdimį ir grįšiu vakare. Mano dėdė nelaukė, o pradėjo eiti pakrante ir ieškojo turistų grupės iš Lenkijos.

– Maša Kowalska, ar tu čia? – jis klausė.

Jis mus surado. Atėjo su dukra. Kai pasisveikinome, buvau tarytum rūke. Mano veidu riedėjo ašaros, bet tai buvo džiaugsmo ašaros. Pralkabėjome iki pat vakaro. Turėjau iškeliauti namo po dviejų dienų.

Dieną prieš mano išvykimą dėdė surengė šeimos susitikimą Tel Avivo viešbutyje. Jame dalyvavo mano teta Lea, jos dukra, mano dėdė su sūnumi ir dukromis, jo žmona, tetos Dinos anūkas (kuris šeimą sukvietė iš viso Izraelio) su žmona ir vaiku – iš viso apie trisdešimt žmonių. Per vieną akimirką tapau žmogumi, turinčiu labai didelę šeimą. Po karo visą gyvenimą neturėjau šeimos narių. Nevartojau žodžių: mama, tėtė, dėdė, teta. Ir dabar aš turėjau šeimą. Susigrąžinau nuostabią didelę šeimą. Mano džiaugsmas buvo neįsivaizduojamas... Visi kelionės dalyviai mane palaikė ir man padėjo.

Aš jau grįžusi namo. Paskambino teta ir dėdė ir pakvietė pas juos pasisvečiuoti. Yra apie ką pasikalbėti po šešiasdešimt penkerių nesimatymo metų.

Interviu imantis žurnalistas pastebi, kad jos namuose lentynoje stovi du labai svarbūs objektai: kryžius ir menora. Jos anūkės grįžo prie Žydiškos Fainstein pavardės. Proanūkė pavadinta Hannah kaip ir Mašos mama, o anūkas Danielis tokį vardą gavo savo dėdės garbei.

Paremta: <https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

4 tekstas. Rabinas Dovidas Lifshitzas – jo gyvenimas Jungtinėse Amerikos Valstijose

Ilgas kelias į JAV. Reb Dovidas, jo žmona ir išgyvenusi dukra sugebėjo gauti leidimus keliauti į JAV per Rusiją ir Japoniją. Tai buvo ilga ir sunki kelionė, kuri galiausiai atvedė juos į Honolulu, o iš ten į San Franciską, kur jie atvyko 1941 m. per Erev Shavuos. Amerikoje reb Dovidą šiltai sutiko Suvalkų emigrantai. Nors didžioji dauguma jų buvo emigravę prieš jam atvykstant į Suvalkus, jie puikiai žinojo, ką jis padarė jų šeimų ir draugų, likusių Suvalkuose, vardan, ir džiaugėsi galėdami atsilyginti už jo gerumą. Bendruomenė išnuomojo butą reb Dovidui Rytų Niujorko Bruklino rajone. Reb Dovidas metus išbuvo Bruklino, kur Suvalkų žydai aprūpino jį visais reikiamais dalykais, o *ješiva bochurim* plūdo pas jį pasisemti išminties.

Suvalkų rav Vašingtone. Reb Dovidas greitai tapo mylima miesto figūra. Šeima persikėlė netoli Ješivos universiteto Washington Heights rajone, kad reb Dovidas būtų visada pasiekiamas savo studentams. Taip reb Dovidas pradėjo beveik penkių dešimtmečių erą. Reb Dovidas dar ilgai po to, kai Antrasis pasaulinis karas tragiškai sunaikino bet kokius Suvalkų žydų pėdsakus, ir toliau buvo žinomas kaip Suvalkų rav. Ir tai nebuvo tik pravardė. Reb Dovidas nebuvo tas, kuris, kaip sakoma, buvo „skirtingų amatų meistras pagal žmonių norą“. Rodos, kad visi turėjo susidarę tą patį „Suvalkų rav“ vaizdą ir tas vaizdas buvo tikslus. Reb Dovidas buvo žinomas dėl savo atsidavimo *šalom*, taikos, idealui. Jis buvo daugelio žmonių mylimas ir turėjo daug artimų draugų. Kai tik pasitaikydavo proga, reb Dovidas perspėdavo kitus susilaikyti nuo įžeidžiančių ar žeminančių žodžių. Jo požiūris visada buvo vengti konfrontacijos ir išlaikyti taikų sambūvį su kitais; jis vengė bet kokių *machlokes*. Net būdamas „Agudas Harabbonim“, organizacijos, kurios tikslas buvo apginti jidiškeitą nuo visų tradicijų pažeidimų ar iškraipymų, narys, reb Dovidas kažkaip visada rasdavo būdą pasiekti šį tikslą be pykčio ar nesantaikos.

Prieš mirtį jis buvo Suvalkų geradarių draugijos JAV prezidentas. Jis taip pat buvo tarptautinės pagalbos organizacijos „Ezras Torah“ prezidentu ir priklausė Stačiatikių rabinų sąjungos prezidiumui JAV ir Kanadoje.

Šaltiniai: [Rabbi Dovid Lifshitz, 86, Scholar Of Talmud at Yeshiva University - The New York Times \(nytimes.com\)](#); [Masmid, 1979 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive](#)
[Ated Bio.pdf \(yu.edu\)](#); [Rav For Life, Rebbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

3 užduotis (20 min). Kaip žydų persekiojimas Antrojo pasaulinio karo metu paveikė žmonių gyvenimus ir likimus?

Pastaba mokytoji. Vietos psichogeografija: jei pamokos vykdomos gyvai, sustatykite kėdes ratu, o jei internetu – naudokite virtualų suskirstymą ratu (pvz., <https://wheeldecide.com/>). Toks erdvės išdėstymas perteikia aiškia žinią, kad esame lygūs pagal statusą ir skiriame dėmesį tarpasmeniniams santykiams, kuriuos galima dar labiau sustiprinti, pavyzdžiui, per akių kontaktą. Tradicinis mokinių stalų išdėstymas klasėse nėra palankus mokymuisi ar kūrybiškumo ugdymui. Internetinių pamokų metu paprašykite mokinių įjungti kameras (bent jau kai jie prisistato ir kalba užsiėmimų metu).

Darbo formos: gyvai ir (arba) internetu, grupinis arba individualus darbas, užduotys nedidelėse grupėse / kambariuose.

Apmąstymų ratas. Ši užduotis atlieka dvigubą funkciją – ji skirta apibendrinti pamokas ir sustiprinti perfrazavimo gebėjimus, kurie palengvina gerą bendravimą. Apmąstymų rate bus užduotas pagrindinis klausimas: „**Kaip žydų persekiojimas Antrojo pasaulinio karo metu paveikė žmonių gyvenimus ir likimus?**“. Prieš dalindamasis savo idėjomis, kiekvienas rate esantis mokinys apibendrina tai, ką pasakė prieš tai kalbėjęs mokinys. Mokinys, kurio žodžiai perfrazuojami, gali patikslinti arba pakartoti tas dalis, kurios, jų manymu, nebuvo iki galo suprastos. Papildomas šio pratimo elementas yra sustiprinti kiekvieno žmogaus poreikį būti išgirstam.

Išvada ir vertinimas (10 min.)

Pastaba mokytoji. Dinaminis dialogas / dialogas vaikstant (pamokos gyvai / praktiniai užsiėmimai). Suformuokite ratą. Šiuo atveju mokiniai turi stovėti. Pasakykite mokiniams, kad dabar norėsite išgirsti jų atsiliepimus apie tai, ką kartu nuveikėte. Paprašykite grupės pateikti savo galutines mintis ir apmąstymus. Kaip jie jaučiasi, kad šios pamokos / praktiniai užsiėmimai artėja prie pabaigos? Neklauskite, ką dalyviai šiandien išmoko. Visi gali pradėti diskusiją žengdami į priekį (taip išeidami iš rato) ir pasidalindami savo nuomone / teiginiu atsakant į moderatoriaus užduotą klausimą. Kiti mokiniai parodo, kad sutinka su šiuo teiginiu, prieidami arčiau kalbėtojo, arba parodo, kad nesutinka, atsitraukdami nuo kalbėtojo.

Klausimai mokiniams:

1. Ko istorija mūsų išmoko?
2. Kaip praeitis mus veikia šiandien?
3. Kiek tapatybių galime turėti?
4. Kaip svarbu gerumas karo metu?

1 priedas. Nuotraukos 1 užduoties grupei suformuoti (dvi Mašos nuotraukos ir dvi Dovidio nuotraukos)

1 nuotrauka. Maša po Antrojo pasaulinio karo = Marija Butkiewicz

2 nuotrauka. Maša / Marija ir jos auklė Marija Butkiewicz (po Antrojo pasaulinio karo)

3 nuotrauka. Rabinas Lifshitzas Suvalkuose

motina

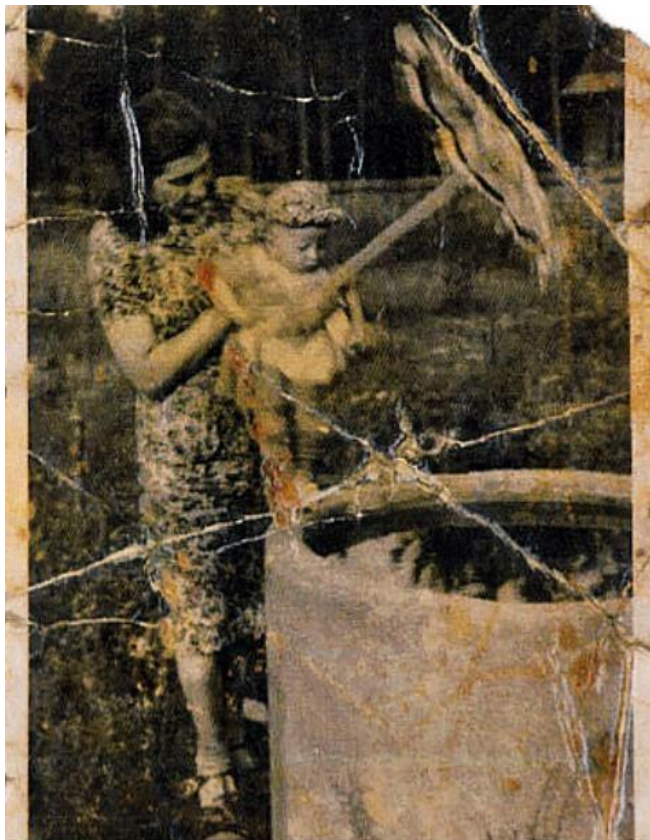
2 priedas. Prie 1 teksto pridėtos nuotraukos – Mašos / Marijos Feinsteino gyvenimo istorija – Marijos šeima prieš Antrąjį pasaulinį karą

5 nuotrauka. Mašos tėvai

6 nuotrauka. Mašos motina – Hannah

7 nuotrauka. Maša su motina prieš Antrąjį pasaulinį karą

3 priedas. Prie 2 teksto pridėtos nuotraukos – Dovidio Lifshitzo gyvenimo istorija

8 nuotrauka. Rabinas Lifshitzas (kairėje) ir dar vienas vyras pozuoja priešais spintą, pilną Toros ritinių, kurie buvo slapta išgabenti iš Suvalkų.

9 nuotrauka. Sinagoga Kalvarijoje prieš Antrąjį pasaulinį karą

4 priedas. Prie 3 teksto pridėtos nuotraukos – Maša Feinstein: po šešiasdešimt penkerių metų ir dabar

Nuotraukos paimtos iš Monikos Odrobinskos knygos *Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022 („Karo vaikai. Išgyvenusieji lenkų vaikai. Tikros istorijos“) ir Marijos Kowalskos asmeninės kolekcijos.

10 nuotrauka. Marija Kowalska / Maša Feinstein

11 nuotrauka. Maša / Marija Kowalska ir jos šeima iš Izraelio (Tel Avivas, 2008 m.)

12 nuotrauka. Marija Kowalska / Maša ir jos anūkė Jolanta (Zeliona Gura)

13 nuotrauka. Maša / Marija Vilniuje, 2008 m.

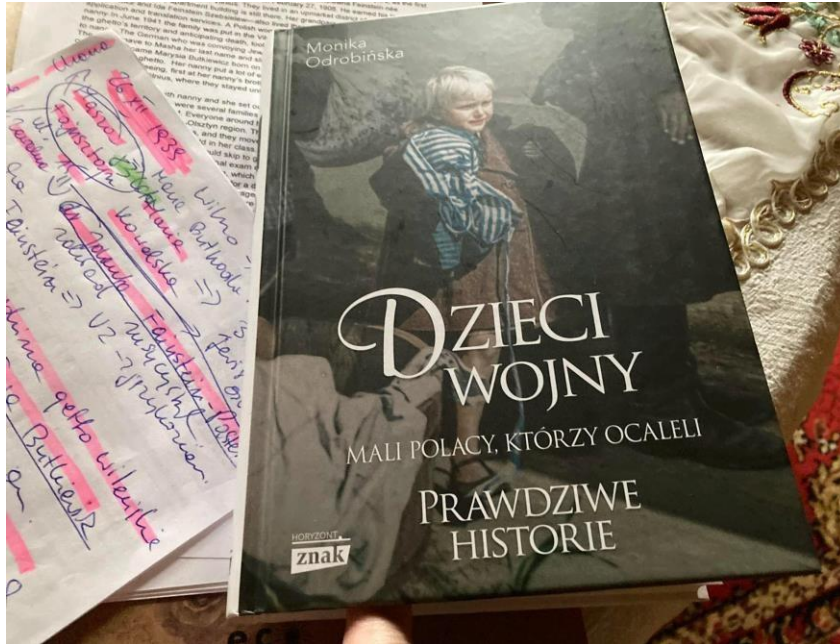

14 nuotrauka: Maša / Marija, Paneriai, 2008 m.

Nuotraukos darytos Zelionoje Guroje, 2022 m. lapkričio 24 d.

15 nuotrauka: Jakubas Niewinski, mokomojo užsiėmimo bendraautoris su Marija jos namuose

16 nuotrauka. Nuotraukoje pavaizduotos knygos pavadinimas: „Karo vaikai. Išgyvenę lenkų vaikai. Tikros istorijos“ [publikuota 2022 m.]

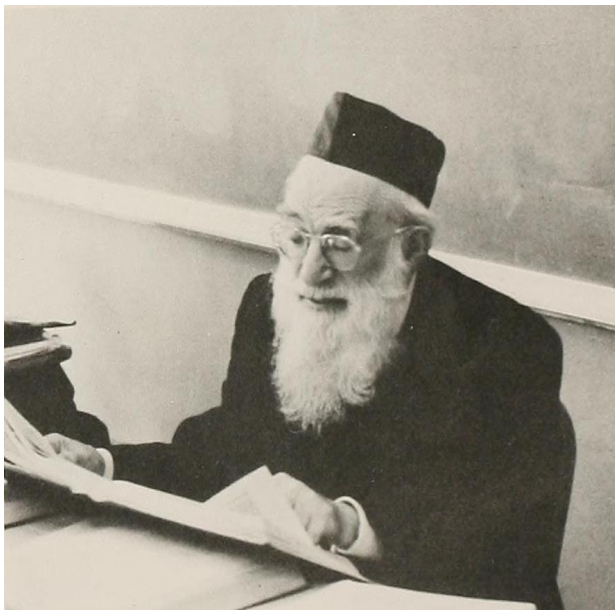

17 nuotrauka. Laikraščio straipsnio pavadinimas: „Mano vardas Maša. Maša Fajnsztajn“ [publikuota 2015 m.]

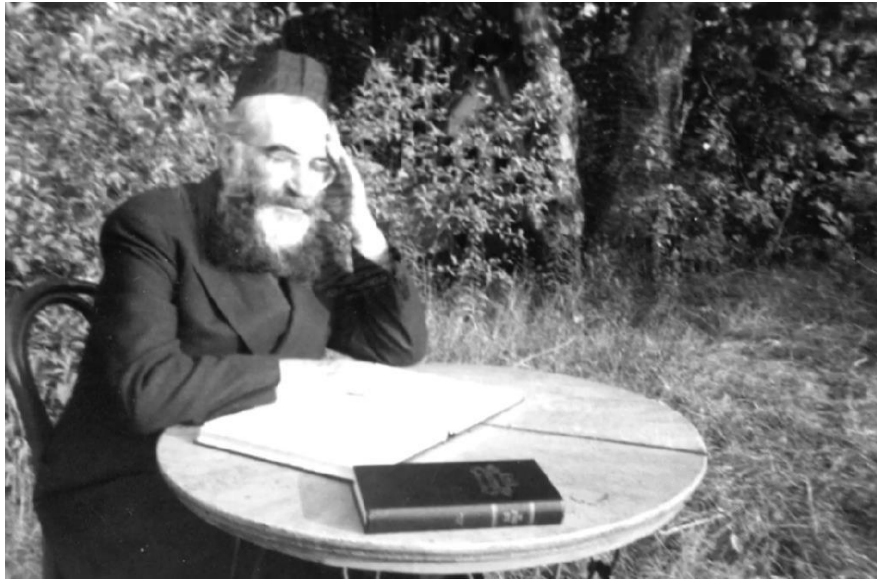

18 nuotrauka. Maša su vieninteliu tėvų prisiminimu –rankose laiko lėkštę, iš kurios prieš Holokaustą valgė jos tėvai

5 priedas: Prie 4 teksto pridėtos nuotraukos – Rabinas Dovidas Lifshitzas – Jo gyvenimas Jungtinėse Amerikos Valstijoje

19 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas (1906–1993 m.) Ješivos universitete Washington Heights rajone. Masmidas, 1979 m. (kolektyvinis darbas)

20 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas Vašingtone

21 nuotrauka. Nuotraukoje 1. Rav Dovidas Lifschitzas, Suvalkų rav, 2. Rav Moshe Shatzkes, Lomžos rav, 3. Rav Yosefas Dov Soloveitchikas, R"Y RIETS, 4. Rav Chaimas Helleris, R"Y RIETS, 5. Rabinas dr. Shmuelis Belkinas, Ješivos universiteto prezidentas

22 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas su studentais

23 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas Ješivos universitete

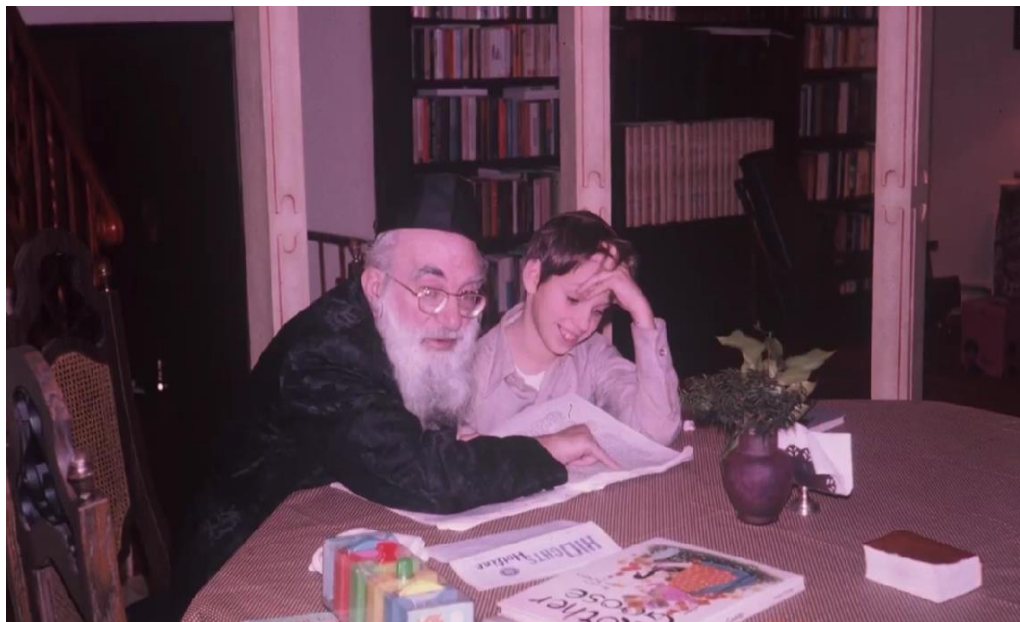
24 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas su studentais

25 nuotrauka. Rabino Lifshitzo šeima

26 nuotrauka. Rabinas Lifshitzas su anūku

27 nuotrauka. Rabinas Lifshitzas su anūku

28 nuotrauka. Dovidas Lifshitzas su žmona

29 nuotrauka. Toros ritinio liekanos iš Kalvarijos sinagogos. Gali būti iš Suvalkų

Bibliografija

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/oral-history/dorotka-dora-goldstein-roth-describes-conditions-in-the-vilna-ghetto>

<https://zapispamieci.pl/en/Marija-kowalska/>

<https://plus.gazetalubuska.pl/sztafeta-pokolen-czyli-historia-w-sercach-ukryta/ar/9909197>

Monika Odrobinska, *Dzieci wojny. Mali Polacy, którzy ocaleli*, Kraków 2022.

Rav Dovid- bio.pdf (yu.edu);

Rabbi Lifszyc (left) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum (ushmm.org);

Ated Bio.pdf (yu.edu);

av For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine

(1154) Rav David Lifshitz Reading Portions of the Pesach Haggadah - YouTube

Rabbi Dovid Lifshitz, 86, Scholar Of Talmud at Yeshiva University - The New York Times (nytimes.com)

Masmid, 1979 : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive

Rav For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine

[\(1\) Facebook](#)

[Rabbi Dovid Lifshitz | Flickr](#)

[Rav Dovid- bio.pdf \(yu.edu\);](#)

[Rabbi Lifszyc \(left\) and another man pose in front of a cabinet full of Torah scrolls that were smuggled out of Suwalki. - Collections Search - United States Holocaust Memorial Museum \(ushmm.org\);](#)

[Ated Bio.pdf \(yu.edu\); Rav For Life, Rabbi Forever – Mishpacha Magazine](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)

[Photo Details \(yadvashem.org\)](#)

[Central DB of Shoah Victims' Names - Record Details \(yadvashem.org\)](#)